

PĀRROBEŽU LAULĪBAS ŠĶIRŠANA EIROPAS SAVIENĪBĀ MIJIEDARBĪBĀ AR TIESĪBU UZ LAULĪBAS ŠĶIRŠANU KĀ PATSTĀVĪGU CILVĒKTIESĪBU NEATZĪŠANU EIROPĀ

CROSS-BORDER DIVORCE IN EUROPEAN UNION IN INTERACTION WITH NON-RECOGNITION OF RIGHT TO DIVORCE AS AN INDEPENDENT HUMAN RIGHT IN EUROPE

Līga Stikāne, *Ph. D. cand.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes zinātnes doktora grāda pretendente¹

Summary

The Rome III Regulation contains unified conflict-of-laws rules on the law applicable to cross-border divorce. However, there are significant differences in the legal framework of divorce between EU Member States. Besides, the right to divorce is not recognised as an independent human right in Europe, protected by the European Convention on Human Rights, and the right to divorce is not included in the EU Charter of Fundamental Rights either. In this article, the author examines the rulings of the European Court of Human Rights in *Johnston and others v. Ireland*, *Babiarz v. Poland* and *Piotrowski v. Poland* and analyses issues that the application of Rome III in cross-border divorce cases may raise in interaction with the failure to recognise the right to divorce as an independent human right.

Atslēgvārdi: pārrobežu laulības šķiršana, Roma III regula, tiesības uz laulības šķiršanu, Eiropas Cilvēktiesību konvencija, Eiropas Cilvēktiesību tiesa

Keywords: cross-border divorce, Rome III Regulation, the right to divorce, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights

Ievads

Visās Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstīs, izņemot Dāniju, ir tieši piemērojama Briseles IIbis regulu² aizstājusī Briseles IIter regula³, kas nosaka pārrobežu

¹ Eiropas Starptautisko privāttiesību asociācijas (*European Association of Private International Law*) biedre.

² Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu. Pieņemta 27.11.2003. [zaudējusi spēku]

³ Padomes Regula (ES) 2019/1111 (2019. gada 25. jūnijs) par jurisdikciju, lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par bērnu starptautisko nolaupīšanu (pārstrādāta redakcija).

laulības šķiršanas lietu piekritību un nolēmumu atzišanu šajās lietās, savukārt 17 dalībvalstīs, tostarp Latvijā, ir tieši piemērojama Roma III regula⁴, kas satur unificētas kolīziju normas attiecībā uz pārrobežu laulības šķiršanai piemērojamo likumu.

Starp dalībvalstīm, kurās Briseles IIter regula un Roma III regula ir tieši piemērojamas, pastāv būtiskas atšķirības laulības šķiršanas tiesiskajā regulējumā. Ziemeļeiropas valstīs, piemēram, Zviedrija, šajā jautājumā ir liberālākas, savukārt katoļticīgās valstīs, piemēram, Itālija, ir konservatīvākas, savās ģimenes tiesībās pirms laulības šķiršanas paredzot obligātu trīs gadus ilgu tiesas pasludinātu laulāto atšķiršanu. Savukārt no Vācijas Konstitūcijas 6. panta pirmās daļas laulātajiem izriet pat konstitucionālas tiesības uz laulības šķiršanu.⁵

Jāatzīmē, ka laikā, kad Maltā vēl nebija atļauta laulības šķiršana, taču saskaņā ar Briseles IIbis regulas 3. pantu Maltai bija piekritīgas Vācijas un Nīderlandes pilsoņu pārrobežu laulību šķiršanas lietas, attiecīgi Vācijas un Nīderlandes tiesas atrada risinājumu, savu jurisdikciju pamatojot ar atsauci uz Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Eiropas Cilvēktiesību konvencija jeb ECK) 6. pantā⁶ un ES Pamattiesību hartas 47. pantā⁷ nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Vienlaikus jāatzīmē, ka ir svarīgi nošķirt tiesības uz taisnīgu tiesu no tiesībām uz laulības šķiršanu, jo tiesības uz laulības šķiršanu nav nostiprinātas Eiropas cilvēktiesību sistēmā.⁸

Proti, tiesības uz laulības šķiršanu Eiropā nav atzītas par patstāvīgām cilvēktiesībām, ko aizsargātu ECK. Tas galvenokārt ir skaidrojams ar laulības šķiršanas institūta politisko sensitivitāti, ko spilgti ilustrē Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT)

Pieņemta 25.06.2019. [18.02.2025. red.] Saskaņā ar Briseles IIter regulas 104. panta 2. punktu atsaucies uz Briseles IIbis regulu uzskata par atsaucēm uz Briseles IIter regulu un tās lasa saskaņā ar atbilstības tabulu Briseles IIter regulas X pielikumā.

⁴ Padomes Regula (ES) Nr. 1259/2010, ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Pieņemta 20.12.2010. [18.02.2025. red.]

⁵ Magnus U., Mankowski P. Introduction. In: Magnus U., Mankowski P. (eds). *European Commentaries on Private International Law. ECPIIL. Commentary. Vol. IV. Brussels IIter Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2023, p. 64. Sīkāk sk.: *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* [Vācijas Federatīvās Republikas Konstitūcija]. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> [aplūkots 18.02.2025.] Līdz ar to bija skaidrs, ka, ņemot vērā atšķirības starp dalībvalstu tiesiskajiem regulējumiem, ir tikai laika jautājums, kad saistībā ar šo regulu piemērošanu aktualizēsies no šīm atšķirībām izrietoši problēmjautājumi, kuriem būs jāatrod risinājumi. Lai gan saistībā ar Roma III regulas piemērošanu joprojām pastāv dažādu problēmjautājumu rašanās risks, saistībā ar Briseles IIter regulas piemērošanu problēmjautājumiem nevajadzētu rasties, jo kopš 2011. gada, kad Maltā tika atļauta laulības šķiršana, laulību ir atļauts šķirt visās dalībvalstīs. Proti, 2011. gadā Maltā notika konsultatīvais referendums, kurā balsotāju vairākums atbalstīja laulības šķiršanas institūta ieviešanu, kā rezultātā Maltas parlaments veica grozījumus Civill kodeksā, ieviešot tajā laulības šķiršanas institūtu. ACT No. XIV of 2011 (Civil Code (Amendment) Act, 2011) [Grozījumi Maltas Civill kodeksā]. Pieejams: <https://legislation.mt/eli/act/2011/14/eng> [aplūkots 28.02.2025.]; Marinai S. *Matrimonial Matters and the Harmonization of Conflict of Laws: a Way to Reduce the Role of Public Policy as a Ground for Non-Recognition of Judgments*. In: Šarčević P., Volken P. (founding eds). Bonomi A., Romano G. P. (eds). *Yearbook of Private International Law. Vol. XIII – 2011*. Published in Association with Swiss Institute of Comparative Law. Munich: Sellier European Law Publishers GmbH, 2012, pp. 266–267.

⁶ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [18.02.2025. red.]

⁷ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Parakstīta Strasbūrā 12.12.2007. [18.02.2025. red.]

⁸ Ní Shúilleabháin M. Chapter II. Jurisdiction in Matrimonial Matters and in Matters of Parental Responsibility (Art. 3–Art. 21). Section 1. Divorce, Legal Separation and Marriage Annulment (Art. 3–Art. 6). In: Magnus U., Mankowski P. (eds). *European Commentaries on Private International Law. ECPIIL. Commentary. Vol. IV. Brussels IIter Regulation*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2023, p. 116.

spriedums lietā “Johnston and others v. Ireland”. Lai gan pēc 30 gadiem ECT radās iespēja tajā paustos argumentus noraidīt savos nolēmumos lietās “Piotrowski v. Poland” un “Babiarz v. Poland”, tomēr arī šoreiz ECT atzina, ka no ECK neizriet tiesības uz laulības šķiršanu.⁹ Tiesības uz laulības šķiršanu nav ietvertas arī ES Pamattiesību hartā. Tādējādi Eiropā tiesības uz laulības šķiršanu nav patstāvīgas cilvēktiesības un tās nav aizsargātas ne ECK, ne ES tiesībās.¹⁰

Šajā rakstā autore padziļināti izpētīs minētos ECT nolēmumus, noskaidrojot gan šo lietu apstākļus, gan ECT argumentus tiesību uz laulības šķiršanu kā patstāvīgu cilvēktiesību neatzišanai, un izanalizēs to, kādus problēmjautājumus var izraisīt Roma III regulas normu piemērošana pārrobežu laulības šķiršanas lietās mijiedarbībā ar tiesību uz laulības šķiršanu kā patstāvīgu cilvēktiesību neatzišanu.

1. ECT spriedums lietā Nr. 9697/82 “Johnston and others v. Ireland”

Pirmais mēģinājums piesaukt tiesību uz laulības šķiršanu aizsardzību ECK bija 1986. gada ECT lieta “Johnston and others v. Ireland”. Šīs lietas faktiskie apstākļi: Īrijas pilsonis Rojs Džonstons (*Roy H. W. Johnston*) 1952. gadā Īrijā noslēdza laulību. 1965. gadā laulātie saprata, ka viņu laulība ir neatgriezeniski izirusi. Tā kā Īrijas normatīvie akti tolaik neatļāva laulības šķiršanu, vīrs un sieva nolēma dzīvot atsevišķi; pēc dažiem gadiem katrs no viņiem izveidoja attiecības ar jaunu partneri.

1978. gadā R. Džonstonam un viņa jaunajai partnerei piedzima meita, kuras paternitāti viņš atzina, taču kura saskaņā ar toreizējo Īrijas tiesisko regulējumu bija uzskatāma par ārulaulības bērnu ar no tā izrietošajām negatīvajām tiesiskajām sekām. Tā kā Īrijas tiesiskais regulējums radīja dažādas būtiskas juridiskas un morālas negatīvas sekas R. Džonstonam, viņa jaunajai partnerei un viņu kopīgajai meitai, viņi ECT iesniedza sūdzību pret Īriju, to, cita starpā, pamatojot ar ECK 12.¹¹ un 8. pantu¹². Pieteicēji uzsvēra, ka viņu lietā galvenais jautājums nav tas, vai ECK ir garantētas tiesības uz laulības šķiršanu, bet gan tas, vai fakts, ka R. Džonstons un viņa jaunā partnere nav tiesīgi noslēgt savstarpēju laulību, ir savienojams ar 12. un 8. pantā nostiprinātajām tiesībām noslēgt laulību un tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību.¹³

⁹ Antokolskaia M. Divorce Law in a European Perspective. In: Scherpe J. M. (ed.). *European Family Law. Vol. III. Family Law in a European Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2016, p. 44.

¹⁰ Ibid., p. 45. Par tiesību uz laulības šķiršanu nozīmīgumu sīkāk sk.: Rivlin R. The Right to Divorce: Its Direction, and Why It Matters. *International Journal of the Jurisprudence of the Family*. 2013, Vol. 4, pp. 133–157.

¹¹ 12. pants noteic, ka vīriešiem un sievietēm, kuri sasnieguši pilngadību, ir tiesības noslēgt laulību un dibināt ģimeni saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka šo tiesību izmantošanas kārtību.

¹² 8. panta pirmā daļa noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās un ģimenes dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību, bet šā panta otrā daļa noteic, ka valsts iestādes nedrīkst iejaukties šo tiesību izmantošanā, izņemot, ja iejaukšanās notiek saskaņā ar likumu un ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā valsts drošības, sabiedriskās kārtības vai valsts ekonomiskās labklājības interesēs, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai morāli vai lai aizsargātu citu tiesības un brīvības.

¹³ ECT 18.12.1986. spriedums lietā “Johnston and others” pret Īriju (iesnieguma Nr. 9697/82), 10.–15., 38., 50. punkts.

ECT norādīja, ka tiesības uz laulības šķiršanu un R. Džonstona un viņa jaunās partneres tiesību ierobežojums attiecībā uz savstarpējas laulības noslēgšanu ir nenošķirami jautājumi, jo minētās personas nav tiesīgas noslēgt savstarpēju laulību tieši tā iemesla dēļ, ka R. Džonstons nav tiesīgs izšķirties no sievas.¹⁴ Turpinājumā ECT skaidroja, ka, izpētot 12. panta *travaux préparatoires*, secināms, ka šīs tiesību normas izstrādātājiem nav bijis nodoma tajā paredzēt tiesības uz laulības šķiršanu. Lai gan ECK un tās protokoli ir jāinterpretē atbilstoši laika garam, ECT nevarot ar evolucionārās interpretācijas palīdzību no šiem dokumentiem atvasināt tādas tiesības, kādas tajos sākotnēji nebija iekļautas, it īpaši konkrētajā gadījumā, kurā tiesības uz laulības šķiršanu ECK netika ietvertas apzināti.¹⁵

Attiecībā uz pieteicēju sūdzību par iespējamu 8. pantā garantēto tiesību aizskārumu ECT skaidroja, ka ECK ir jālasa kā vienots dokuments, un ECT neuzskatīja, ka tiesības uz laulības šķiršanu, kas, ECT ieskatā, ir izslēgtas no 12. panta, var konsekvēnti tikt atvasinātas no 8. panta, kam ir vispārīgāks mērķis un tvērums. Līdz ar to ECT secināja, ka R. Džonstona un viņa jaunās partneres tiesības uz ģimenes dzīves neaizskārumu, kas ir garantētas 8. pantā, nav aizskartas.¹⁶ Ņemot vērā minētos apsvērumus, ECT secināja, ka pieteicēju sūdzība pret Īriju saistībā ar aizliegumu šķirt laulību un noslēgt jaunu laulību nav pamatota.¹⁷

Šis ECT spriedums tika pieņemts, šajā jautājumā 16 tiesnešiem balsojot “par” un vienam – “pret”.¹⁸ Vienīgais ECT tiesnesis, kurš tomēr uzskatīja, ka laulības šķiršanas aizliegums rada R. Džonstona un viņa jaunās partneres tiesību aizskārumu, bija beļģu profesors Žans de Meiers (*Jan de Meyer*), kurš uzrakstīja savas atsevišķās domas, paužot viedokli, ka aizliegums R. Džonstonam un viņa sievai šķirt laulību un no tā izrietošais aizliegums R. Džonstonam un viņa jaunajai partnerei noslēgt savstarpēju laulību veido R. Džonstona, viņa sievas un viņu abu jauno partneru 8., 9.¹⁹ un 12. pantā paredzēto tiesību un brīvību aizskārumus, jo, viņa ieskatā, ir aizskartas gan šo personu tiesības noslēgt laulību un dibināt ģimeni, gan viņu tiesības

¹⁴ ECT 18.12.1986. spriedums lietā “Johnston and others” pret Īriju (iesnieguma Nr. 9697/82), 50. punkts.

¹⁵ Ibid., 52.–53. punkts. Turklāt ECT atzīmēja, ka tiesības uz laulības šķiršanu nav paredzētas arī ECK protokolā Nr. 7, tādējādi neizmantojot iespēju šā protokola 5. pantā, kas noteic, ka abiem laulātajiem ir vienlīdzīgas privāttiesiska rakstura tiesības un pienākumi savā starpā un attiecībā ar saviem bērniem attiecībā uz laulību, laulības laikā un laulības šķiršanas gadījumā, nostiprināt tiesības uz laulības šķiršanu. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas protokols Nr. 7. Parakstīts Strasbūrā 22.11.1984. [18.02.2025. red.] Papildus ECT uzsvēra, ka šā protokola Skaidrojošā ziņojuma 39. punktā ir norādīts, ka 5. pantā lietotais vārdu savienojums “laulības šķiršanas gadījumā” neuzliek dalībvalstīm pienākumu paredzēt iespēju laulību šķirt vai paredzēt kādas īpašas laulības šķiršanas formas. ECT 18.12.1986. spriedums lietā “Johnston and others” pret Īriju (iesnieguma Nr. 9697/82), 53. punkts; Council of Europe. Explanatory Report to the Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. European Treaty Series. November 22, 1984, No. 117, p. 8. Pieejams: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c96fd> [aplūkots 19.02.2025.] Ņemot vērā visu minēto, ECT secināja, ka no 12. panta nav atvasināmas tiesības uz laulības šķiršanu. ECT 18.12.1986. spriedums lietā “Johnston and others” pret Īriju (iesnieguma Nr. 9697/82), 54. punkts.

¹⁶ Ibid., 57.–58. punkts.

¹⁷ Ibid., 64. punkts.

¹⁸ Jāatzīmē, ka ECT šajā spriedumā arī analizēja un konstatēja, ka trešā pieteicēja – R. Džonstona un viņa jaunās partneres ārpus laulības dzimušās meitas – tiesiskā situācija rada visu trīs pieteicēju 8. pantā garantēto tiesību aizskārumu. Ibid., 70.–76. punkts. Tomēr šo sprieduma aspektu autore rakstā padziļināti neanalizē, jo tas neattiecas uz laulības šķiršanas institūtu.

¹⁹ 9. pants paredz tiesības uz domu, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību.

uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, gan arī viņu tiesības uz apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Tiesnesis Ž. de Meiers uzsvēra, ka demokrātiskā sabiedrībā aizliegums šķirt laulību nevar tikt attaisnots, vienlaikus gan norādot, ka šie viņa apsvērumi nenozīmē, ka tiek atzītas tiesības uz laulības šķiršanu vai ka šādas tiesības var tikt atzītas par pamattiesībām.²⁰

Tiesību doktrīnā ir pausts izbrīns, ka ECT spriedumā lietā “Johnston and others v. Ireland”, pretēji savai ierastajai praksei, neatsaucās uz to, ka Eiropā pastāv vienprātība laulības šķiršanas jautājumā, jo tobrīd vienīgās ECK dalībvalstis, kurās nebija atļauta laulības šķiršana, bija Īrija un Malta. Šāds ECT spriedums, visticamāk, ir skaidrojams ar to, ka 1986. gada 26. jūnijā – neilgi pirms galīgās apspriedes šajā lietā – Īrijā notika referendums, kurā priekšlikums ieviest laulības šķiršanas institūtu tika pārliecinoši noraidīts, tādējādi laulības šķiršanas institūta nepieejamībai iegūstot augstāko politisko legimititāti. Tā kā tas nozīmēja, ka bija maz izredžu, ka Īrijas valdība vienkārši akceptētu pretēju ECT spriedumu šajā jautājumā, ir diezgan ticams, ka ECT, lai saglabātu savu autoritāti, uzmanīgi atkāpās.²¹

2. ECT nolēmumi lietās Nr. 1955/10 “Babiarz v. Poland” un Nr. 8923/12 “Piotrowski v. Poland”

2016. un 2017. gadā ECT radās iespēja spriedumā lietā “Johnston and others v. Ireland” paustos argumentus noraidīt savos nolēmumos lietās “Piotrowski v. Poland”²² un “Babiarz v. Poland”²³. Tomēr arī šoreiz ECT atzina, ka no ECK neizriet tiesības uz laulības šķiršanu, tādējādi 21. gadsimtā vēlreiz uzsverot, ka tiesības uz laulības šķiršanu nav patstāvīgas cilvēktiesības.

Lietas “Babiarz v. Poland” faktiskie apstākļi: Polijas pilsonis Arturs Babjažs (*Artur Babiarz*) 1997. gadā noslēdza laulību ar R. 2004. gadā viņš iepazinās ar A. H., ar kuru 2005. gadā uzsāka kopdzīvi, kuras laikā viņiem piedzima meita M. 2006. gadā A. Babjažs tiesā iesniedza prasības pieteikumu par viņa un R. laulības šķiršanu, nenorādot kāda laulātā vainu laulības iziršanā. R. paziņoja, ka nepiekrīt laulības šķiršanai.²⁴ Pēc tam A. Babjažs lūdza tiesu šķirt laulību, norādot sievas vainu laulības iziršanā. R. atkārtoti uzsvēra, ka nepiekrīt laulības šķiršanai. 2009. gadā tiesa pieņēma lēmumu laulību nešķirt, atzīstot, ka A. Babjažs ir vainīgs laulības iziršanā, jo ir bijis neuzticīgs. Tiesa atzina, ka laulība ir pilnīgi un neglābjami izirusi, tomēr uzsvēra, ka

²⁰ Papildus tiesnesis Ž. de Meiers atzīmēja, ka, viņaprāt, pret R. Džonstonu un viņa jauno partneri no valsts puses ir veikta diskriminācija attiecībā uz minēto tiesību izmantošanu, jo, lai gan pašā Īrijā laulības šķiršana tolaik bija aizliegta, Īrija atzina ārvalstī veiktu laulības šķiršanu, ja laulība bija šķirta starp personām, kurām laulības šķiršanas procesa laikā attiecīgajā ārvalstī bija domicils. Tādējādi radītajai atšķirībai starp Īrijas pilsoņiem atkarībā no tā, vai viņu domicils bija Īrijā vai citā valstī, tiesneša Ž. de Meiera ieskatā, trūka objektīva un saprātīga pamatojuma. Visu minēto iemeslu dēļ tiesnesis Ž. de Meiers uzskatīja, ka ir noticis R. Džonstona un viņa jaunās partneres 8., 9. un 12. pantā garantēto tiesību un brīvību aizskārums, kā arī viņi ir tikuši diskriminēti šo tiesību izmantošanā. de Meyer J. Separate Opinion, Partly Dissenting and Partly Concurring, of Judge de Meyer. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57508> [aplūkots 18.02.2025.]

²¹ Antokolskaia M. 2016, p. 45.

²² ECT 22.11.2016. lēmums lietā “Andrzej Piotrowski pret Poliju” (iesnieguma Nr. 8923/12).

²³ ECT 10.01.2017. spriedums lietā “Babiarz pret Poliju” (iesnieguma Nr. 1955/10).

²⁴ Ibid., 1., 6.–10. punkts.

saskaņā ar Ģimenes un aizbildnības kodeksa 56. panta trešo daļu tiesa nedrīkst šķirt laulību, ja to lūdz vainīgā puse un ja otra puse nepiekrīt laulības šķiršanai, izņemot, ja šāda nepieņemšana ir pretēja sabiedriskās līdzāspastāvēšanas saprātīgiem principiem saskaņā ar Civilt kodeksa 5. pantu. Tiesa uzskatīja, ka R. atteikšanās piekrist laulības šķiršanai nav pretēja minētajiem principiem.²⁵

A. Babjažs iesniedza apelācijas sūdzību, taču tiesa to noraidīja. Šis nolēmums stājās spēkā, jo Polijas likumā šādā gadījumā nav paredzēta iespēja iesniegt kasācijas sūdzību.²⁶ Līdz ar to A. Babjažs iesniedza sūdzību ECT, norādot, ka Polijas tiesas, nešķirot viņa laulību, ir pārkāpušas viņa tiesības noslēgt laulību un dibināt ģimeni ar sievieti, ar kuru viņš dzīvo kopā (12. pants), un viņa tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību (8. pants).²⁷

ECT, atsaucoties uz sprieduma lietā “Johnston and others v. Ireland” 57. punktu, atgādināja, ka tiesības uz laulības šķiršanu neizriet ne no 12., ne no 8. panta. Turpinājumā ECT norādīja, ka tā apzinās, ka pieteicējam A. Babjažam ir stabilas attiecības ar citu sievieti, ka šajās attiecībās ir piedzīmusi meita un ka Polijas tiesas ir atzinušas, ka A. Babjaža un viņa sievas laulība ir pilnīgi un neglābjami izirusi. Tomēr ECT atzina, ka, neskatoties uz šiem faktiskajiem apstākļiem, Polijas laulības šķiršanas materiālās un procesuālās tiesību normas nedrīkst tikt ignorētas tikai tādēļ, ka A. Babjažs nolēma pamest sievu un radīt bērnu ar citu sievieti. Līdz ar to ECT secināja, ka Polija nav pārkāpusi ne 12., ne 8. pantu.²⁸

Šis ECT spriedums tika pieņemts, pieciem tiesnešiem balsojot “par” un diviem – “pret”. Abi spriedumam nepiekritušie tiesneši uzrakstīja savas atsevišķās domas, kuras, autores ieskatā, ir nozīmīgas. Viens no šiem tiesnešiem bija ungāru profesors Andrāšs Šajo (*András Sajó*), kurš norādīja, ka, viņaprāt, Polija ir pārkāpusi gan 12., gan 8. pantu. Tiesnesis A. Šajo atzīmēja, ka ECT pamatojums tiesību uz laulības šķiršanu neatzīšanai sprieduma lietā “Johnston and others v. Ireland” 52. punktā bija divains, jo no 12. panta *travaux préparatoires* neizriet, ka tiesības uz laulības noslēgšanu neietver šķēršļu laulības noslēgšanai likvidēšanu. Tā kā spēkā esoša laulība ir šķērslis jaunas laulības noslēgšanai, laulības šķiršanas aizliegums automātiski pārkāpj personas tiesības uz jaunas laulības noslēgšanu, kas ir nostiprinātas 12. pantā.²⁹

Tiesnesis A. Šajo uzsvēra, ka ECT savā spriedumā lietā “Johnston and others v. Ireland” radīja īpašu barjeru laulības šķiršanai, kas ir bezprecedenta gadījums jebkurā citā ECK jomā. Tā kā pati ECT ir atzinusi, ka ECK ir “dzīvs” tiesību akts,

²⁵ Jāatzīmē, ka laulības šķiršanas process Ļubļinas rajona tiesā ilga trīs gadus, kuru laikā tiesa uzklauzīja 13 lieciniekus, no kuriem lielākā daļa apgalvoja, ka viņiem A. Babjaža un R. laulība šķitusi laimīga līdz 2004. gada rudenim (proti, līdz brīdim, kad A. Babjažs iepazinās ar A. H., aut. piezīme). Tiesa norādīja, ka R. tiesas procesa laikā ir atkārtoti paudusi gatavību izlīgt ar A. Babjažu. Tiesa arī uzsvēra, ka neesot nozīmes tam, cik ilgi A. Babjažam jau ir attiecības ar citu sievieti. ECT 10.01.2017. spriedums lietā “Babiarz pret Poliju” (iesnieguma Nr. 1955/10), 10.–14., 16.–19. punkts.

²⁶ Ibid., 20.–21., 23. punkts.

²⁷ Ibid., 1., 3., 32., 37. punkts.

²⁸ ECT uzsvēra, ka nav strīda par to, ka nespēja izšķirt laulību nav liegusi A. Babjažam atzīt savas meitas paternitāti. ECT arī atzīmēja, ka nav strīda par to, ka saskaņā ar Polijas likumu atteikums šķirt laulību rada *res judicata*, proti, pieteicējam ir liegtas tiesības nākotnē tiesā iesniegt jaunu prasības pieteikumu par šīs laulības šķiršanu, ja un kad lietas apstākļi mainītos. ECT norādīja, ka, ja no ECK neizriet tiesības uz laulības šķiršanu, tad *a fortiori* no ECK neizriet tiesības uz personai vēlamu laulības šķiršanas procesa rezultātu gadījumā, ja attiecīgās valsts likumā laulības šķiršana ir atļauta. Ibid., 49., 54.–56., 58. punkts.

²⁹ Sajó A. Dissenting Opinion of Judge Sajó. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-170344> [aplūkots 22.02.2025.]

kas ir jāinterpretē atbilstoši mūsdienu apstākļiem, tieši šā iemesla dēļ spriedumā lietā “Johnston and others v. Ireland” paustās atziņas tagad – pēc 30 gadiem – būtu bijis jāpārskata.³⁰ Tiesnesis A. Šajo arī puda viedokli, ka Polijas tiesas, atsakot A. Babjaža un R. laulības šķiršanu, ir pārkāpušas Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmo daļu³¹, jo, pieņemot lēmumu, to primārais apsvēruma nebija bērna (A. Babjaža un viņa jaunās partneres A. H. meitas M.) intereses. Lai gan ECT ir atzinusi, ka ECK 8. panta mērķis ir aizsargāt arī *de facto* ģimenes, šajā gadījumā izirušas laulības *de jure* fikcijai tika dota priekšroka attiecībā pret *de facto* ģimenes aizsardzību. Tiesnesis A. Šajo uzskatīja, ka ECK nedrīkst tikt interpretēta tādējādi, ka tā atbalsta *de jure* fikciju, vienlaikus kaitējot *de facto* situācijai, kuru ECK atļauj un ECT judikatūra aizsargā.³²

Otrs spriedumam nepiekritušais tiesnesis bija portugāļu asociētais profesors Paulu Pintu de Albuērke (*Paulo Pinto de Albuquerque*), kurš savās atsevišķajās domās rakstīja, ka piekrit tiesneša A. Šajo viedoklim, turklāt norādīja, ka ECT tiesnešu vairākums šajā lietā pat neizvērtēja to, vai Polijas iejaukšanās 8. pantā nostiprināto tiesību izmantošanā ir attaisnojama ar kādu no 8. panta otrajā daļā minētajiem legītimajiem mērķiem un vai tā ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā, proti, tika apieti ECT klasiskie metodoloģiskie soļi 8. panta iespējama pārkāpuma gadījumā.³³

³⁰ Tiesnesis A. Šajo puda viedokli, ka, izņemot ļoti atsevišķus gadījumus, demokrātiskā sabiedrībā persona nedrīkst tikt piespiesta būt laulāta ar kādu pret savu gribu. Tiesneša A. Šajo ieskatā, šāda piespiešana ir 8. panta otrās daļas pārkāpums. Lai gan A. Babjaža rīcība varētu tikt morāli nosodīta, 21. gadsimtā laulātā amorālu rīcību nedrīkst sodīt ar laulības šķiršanas aizliegumu. Tiesnesis A. Šajo arī norādīja, ka ECT nav ņēmusi vērā to, ka laulības šķiršanas atteikums konkrētajā gadījumā aizskar arī A. Babjaža jaunās partneres A. H. un viņu meitas M. tiesības uz ģimenes dzīvi. Laulātiem pāriem un faktiskajā kopdzīvē dzīvojošiem pāriem Polijā nav vienāds juridiskais un sociālais statuss. Līdz ar to, tā kā A. Babjažs un A. H. nav tiesīgi noslēgt savstarpēju laulību, viņiem nav dažādu laulāto tiesību, piemēram, likumiskās mantošanas tiesību otra laulātā nāves gadījumā. Turklāt A. Babjažs savā pieteikumā ECT bija norādījis, ka, tā kā viņš, A. H. un M. dzīvo mazā ciematā, viņi regulāri ir pakļauti kaimiņu rupjām piezīmēm un nievām, kā arī pastāvīgam spiedienam un stresam, jo Polijā faktiskā kopdzīvē ir mazāk sociāli pieņemama nekā daudzās citās Eiropas valstīs. ECT šos juridiskos un sociālos apstākļus ignorēja. Šajā A. Dissenting Opinion of Judge Šajo. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170344> [aplūkots 22.02.2025.]

³¹ Bērnu tiesību konvencija. Parakstīta Ņujorkā 20.11.1989. [22.02.2025. red.]

³² Šajā A. Dissenting Opinion of Judge Šajo. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170344> [aplūkots 22.02.2025.]

³³ It īpaši netika samērotas pieteicēja 8. pantā garantētās tiesības un Polijas valdības norādītie šo tiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi – pirmkārt, pieteicēja sievas intereses un labklājība un, otrkārt, morāles aizsardzība. Tiesnesis P. Pintu de Albuērke uzsvēra, ka Polijas valdības minētie argumenti neattiecināmi uz valsts iejaukšanos 8. pantā nostiprināto tiesību izmantošanā. Turklāt tiesnesis P. Pintu de Albuērke puda viedokli, ka šis ECT spriedums ir pretrunā ar 2011. gadā pasludināto ECT spriedumu lietā “Ivanov et Petrova c. Bulgarie”, tādējādi ECT ir atkāpusies no savas iepriekšējās judikatūras, bet, ja ECT to vēlējas darīt, lieta “Babiarz v. Poland” bija jānodod izskatīšanai ECT Lielajā palātā, kas netika izdarīts, tādējādi, tiesneša P. Pintu de Albuērkes ieskatā, paužot necieņu pret ECT iepriekšējo judikatūru un Lielās palātas jurisdikciju. Lietā “Ivanov et Petrova c. Bulgarie” arī viens no pieteicējiem Bulgārijas tiesā nesekmīgi bija centies izšķirties no sievas, jo viņam bija pastāvīgas un ilgstošas attiecības ar citu sievieti (otru pieteicēju), kurās arī bija piedzimis bērns, kura paternitāti viņš bija atzinis. ECT atzina, ka, tā kā saskaņā ar Bulgārijas likumu, ja laulības šķiršanu lūdz laulības iziršanā vainīgā puse, laulību šķir tikai tad, ja otra puse tam piekrīt vai arī ja ir kādi svarīgi iemesli laulības šķiršanai, pastāv iespējamība, ka varētu tikt atzīts 12. panta pārkāpums, ja, neskatoties uz atzinumu, ka laulāto attiecībās ir notikušas neatgriezeniskas izmaiņas, nacionālais likums noteic, ka laulību nedrīkst šķirt tikai tādēļ, ka otrs laulātais nepiekrīt laulības šķiršanai. ECT 14.06.2011. spriedums lietā “Ivanov et Petrova pret Bulgāriju” (iesnieguma Nr. 15001/04), 61. punkts. Šajā lietā ECT gan atzina, ka sūdzība par 12. un 8. panta pārkāpumu ir acīmredzami nepamatota. Sīkāk sk.: ECT 14.06.2011. spriedums lietā “Ivanov et Petrova pret Bulgāriju” (iesnieguma Nr. 15001/04). Tiesnesis P. Pintu de Albuērke arī norādīja, ka lietā “Babiarz v. Poland” 12. panta ietvaros savstarpējā kolīzijā nonāca A. Babjaža tiesības noslēgt jaunu

Raksta autore piekrist abu tiesnešu atsevišķajās domās paustajam, jo, pirmkārt, uzskata, ka ECT bija jāizvērtē tas, vai Polijas ieviešanās 8. panta pirmajā daļā nostiprināto tiesību izmantošanā ir attaisnojama ar kādu no 8. panta otrajā daļā minētajiem legītimajiem mērķiem un vai tā ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Otrkārt, autore ieskatā, tā kā spēkā esoša laulība ir šķērslis jaunas laulības noslēgšanai, laulības šķiršanas aizliegums vai tiesību uz laulības šķiršanu nesamērīgs ierobežojums pārkāpj personas 12. pantā nostiprinātās tiesības uz jaunas laulības noslēgšanu. Autore uzskata, ka 21. gadsimtā šāds spriedums nav pieņemams, it īpaši ņemot vērā to, ka ECT ir atzinusi, ka ECK ir “dzīvs” tiesību akts, kas ir jāinterpretē atbilstoši laika garam.³⁴

laulību un dibināt likumīgu ģimeni ar A. H. un viņu meitu M., no vienas puses, un A. Babjaža sievas R. tiesības palikt laulātai ar viņu, no otras puses. Šo kolīziju nav iespējams atrisināt tādā veidā, lai daļēji tiktu apmierinātas abu laulāto tiesības, jo šīs kolīzijas atrisināšana obligāti nozīmē viena laulātā tiesību upurēšanu par labu otram laulātajam. Tiesnesis P. Pinto de Albukērke pauda pārliecību, ka, ņemot vērā to, ka ir atzīts, ka A. Babjaža un R. laulība ir pilnīgi un neglābjami izirusi un A. Babjažam ir ilgstošas attiecības ar A. H., kurās ir dzimusi viņu meita M., konkrētajā lietā A. Babjaža un viņa *de facto* ģimenes tiesību upurēšana par labu viņa sievas R. tiesībām ir acīmredzami nesamērīga. Tiesnesis P. Pinto de Albukērke uzskatīja, ka šajā gadījumā likums nav piemērots humāni. Lai gan 12. pants neparedz tiesības uz laulības šķiršanu, tas personai piešķir tiesības uz jaunas laulības noslēgšanu gadījumā, ja nacionālais likums atļauj laulības šķiršanu, taču Polijas likuma neskaids laulības šķiršanas regulējums tiesības uz jaunas laulības noslēgšanu Polijā ir padarījis par tiesisku fikciju. Pinto de Albuquerque P. Dissenting Opinion of Judge Pinto de Albuquerque. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-170344> [aplūkots 22.02.2025.]

³⁴ Jāpiebilst, ka autore saistībā ar lietu “Babiarz v. Poland” ir konstatējusi vēl kādu problēmjautājumu, kas gan nav minēts ne ECT spriedumā, ne minēto ECT tiesnešu atsevišķajās domās. Proti, ņemot vērā to, ka Polija ir ļoti reliģioza valsts, pastāv diezgan liela iespējamība, ka A. Babjaža un R. laulība tika noslēgta Romas Katoļu baznīcā. Romas Katoļu baznīca laulības šķiršanu uzskata par ļoti smagu grēku, kas vismaz daļu katoļticīgo noteikti attur no laulības šķiršanas. Romas Katoļu baznīcas katehismā ir teikts, ka Romas Katoļu baznīcā noslēgtas laulības saite ir nesaraucama, tādēļ katolīsi, kurš civiltiesiski izšķiras un noslēdz jaunu civiltiesisku savienību, nonāk situācijā, kas objektīvi ir pretrunā ar Dieva likumu. Tā rezultātā tik ilgi, kamēr pastāv šāda situācija, šī persona nedrīkst pieņemt Euharistisko komūniju, kā arī pildīt noteiktus reliģiskus pienākumus. Catechism of the Catholic Church. Part Two: The Celebration of the Christian Mystery. Section Two: The Seven Sacraments of the Church. Chapter Three: The Sacraments at the Service of Communion. Article 7: The Sacrament of Matrimony. V. The Goods and Requirements of Conjugal Love. Pieejams: https://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P55.HTM [aplūkots 22.02.2025.] Jāatzīmē gan, ka no līdzšinējā pāvesta Franciska (*Franciscus*) 2016. gada pēcstinodiskā apustuliskā aicinājuma *Amoris Laetitia* šķietami izrietēja, ka Romas Katoļu baznīcas stingrā nostāja šajā jautājumā bija sākusi nedaudz atmaigt. Proti, pāvesta Franciska 2016. gada 19. marta pēcstinodiskā apustuliskā aicinājuma *Amoris Laetitia* (*Amoris Laetitia*. Post-Synodal Apostolic Exhortation on Love in the Family), kas veltīts mīlestībai, laulībai un ģimenei, 8. nodaļā teikts, ka ir iespējams, ka persona, kura atrodas objektīvā grēka situācijā, dzīvo Dieva žēlastībā, mīl un aug, šim mērķim saņemot Romas Katoļu baznīcas palīdzību. Milzīgu rezonansi ieguva šai atziņai pievienotā atsauce Nr. 351, kurā norādīts: “[...] Euharistiskā komūnija nav balva ideālajiem, bet gan spēcīgas zāles un barība vājajiem.” Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* of the Holy Father Francis to Bishops, Priests and Deacons, Consecrated Persons, Christian Married Couples and All the Lay Faithful on Love in the Family. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2016, p. 269. Daļa garīdznieku, teologu, filozofu un citu personu šo atziņu interpretēja tādejādi, ka pāvests Francisks aicināja atļaut Euharistisko komūniju pieņemt arī tām personām, kuras ir civiltiesiski šķīrušas savu Romas Katoļu baznīcā noslēgto laulību un civiltiesiski noslēgušas jaunu laulību. Hitchens D. Theologians: *Amoris Laetitia* Needs Clarification against ‘Heretical’ Interpretations. Pieejams: <https://thecatholicerald.com/theologians-amoris-laetitia-needs-clarification/> [aplūkots 22.02.2025.] Tādējādi, ja R. būtu katoļticīga persona un, nevēlēdamās grēkot, iebilstu pret laulības šķiršanu savas reliģiskās pārliecības dēļ, izveidotos kolīzija starp A. Babjaža tiesībām uz jaunas laulības noslēgšanu (12. pants), no vienas puses, un R. tiesībām uz reliģiskās pārliecības brīvību (9. pants), kas saskaņā ar Romas Katoļu baznīcas dogmām ietver liegumu šķirt laulību, no otras puses. Autore uzskata, ka šādā situācijā būtu grūti izvērtēt, kura laulātā tiesībām būtu dodama priekšroka. Tomēr, autore ieskatā, priekšroka būtu

Lietas “Piotrowski v. Poland” faktiskie apstākļi bija diezgan līdzīgi lietas “Babiarz v. Poland” faktiskajiem apstākļiem, taču lietā “Piotrowski v. Poland” ECT lēmumu par to, ka Polija nav pārkāpusi ne 12., ne 8. pantu, pieņēma vienbalsīgi. Iemesls šādam balsojumam bija tāds, ka starp abu lietu faktiskajiem apstākļiem tomēr bija viena būtiska atšķirība – pieteicējam Andrzejam Piotrowskim (*Andrzej Piotrowski*), kurš arī nesekmīgi centās izšķirties no sievas, nebija pastāvīgu un ilgstošu attiecību ar citu sievieti, kurās turklāt būtu piedzimis bērns. Tādējādi lietā “Piotrowski v. Poland” izīrūšas laulības *de jure* fikcijai netika dota priekšroka attiecībā pret *de facto* ģimenes aizsardzību.³⁵

3. Roma III regulas piemērošana mijiedarbībā ar tiesību uz laulības šķiršanu kā patstāvīgu cilvēktiesību neatzišanu Eiropā

Roma III regula³⁶ ir tieši piemērojama 17 ES dalībvalstīs.³⁷ Papildus tās 12. pantā nostiprinātajai publiskās kārtības atrunai 10. pantā ir ietverta arī tā dēvētā pozitīvā publiskās kārtības atruna³⁸, kas noteic, ka, ja saskaņā ar 5. vai 8. pantu piemērojams likums (*lex causae*) neparedz laulības šķiršanu vai, pamatojoties uz dzimumu, nepiešķir vienam laulātajam vienlīdzīgu pieeju laulības šķiršanai, piemēro tiesas valsts likumu (*lex fori*).³⁹ Tādējādi 10. pants aizsargā gan tiesības uz laulības šķiršanu vispār, gan tiesības uz laulības šķiršanu bez diskriminācijas starp laulātajiem uz viņu dzimuma pamata.⁴⁰ Lai gan varētu šķist, ka 10. panta saturs liecina par to, ka tiesības uz laulības šķiršanu netieši ES līmenī tiek atzītas⁴¹, jāatzīmē, ka atbilstoši 13. pantam šī regula neuzliek pienākumu tās iesaistītās dalībvalsts tiesai, kuras tiesību aktos

dodama A. Babjaža tiesībām uz jaunas laulības noslēgšanu ar A. H., jo A. Babjaža un A. H. attiecībās ir piedzimis meita M. un, kā jau minēts, saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmo daļu, ja konkrētajā lietā ir iesaistīts bērns, pieņemot lēmumu, primārajam apsvērumam vienmēr ir jābūt bērna interesēm (šajā gadījumā – bērna interesēm augt ģimenē, kurā šā bērna vecāki ir savstarpēji laulāti).

³⁵ Sīkāk sk.: ECT 22.11.2016. lēmums lietā “Andrzej Piotrowski pret Poliju” (iesnieguma Nr. 8923/12).

³⁶ Roma III regula ir ciešākas sadarbības regula, kas saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 328. panta 1. punktu ir pieejama visām dalībvalstīm, ja tās ievēro līdzdalības nosacījumus, kas ir noteikti lēmumā, ar kuru dota šādas sadarbības atļauja (Roma III regulas preambulas 8. punkts).

³⁷ Austrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Francijā, Grieķijā, Igaunijā, Itālijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā, Portugālē, Rumānijā, Slovēnijā, Spānijā, Ungārijā un Vācijā. Eiropas Komisija. Laulības šķiršana un laulāto atšķiršana. Valstu informācija par Regulu Nr. 1259/2010. Pieejams: https://e-justice.europa.eu/contentLaw_applicable_to_divorce_and_legal_separation-356-lv.do [aplūkots 28.02.2025.]

³⁸ Jāatzīmē, ka tiesību doktrīnā nav vienprātības par 10. panta raksturu, proti, daži to uzskata par īpašu publiskās kārtības atrunas izņēmumu, citi par īpašu noteikumu, kas skaidri atšķiras no publiskās kārtības atrunas, bet vēl citi – par prevalējošu imperatīvu kolīziju normu (*overriding mandatory conflict of laws provision*). Lein E. The Rome III Regulation. In: Calliess G.-P., Renner M. (eds). Rome Regulations: Commentary. Series 3rd edition. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B. V., 2020, p. 980.

³⁹ Jāuzsver gan, ka pagaidām ne EST, ne tiesību doktrīnā nav sniegta visaptveroša vārdu savienojuma “vienlīdzīga pieeja laulības šķiršanai” interpretācija. Līdz ar to šā vārdu savienojuma interpretācija ir atstāta katras dalībvalsts nacionālās tiesas ziņā un ir skaidrs, ka tam var būt tālejošas sekas. Möller L.-M. No Fear of *Talaq*: a Reconsideration of Muslim Divorce Laws in Light of the Rome III Regulation. Journal of Private International Law, December 1, 2014, Vol. 10, No. 3, p. 462.

⁴⁰ Lein E. 2020, p. 978.

⁴¹ Boele-Woelki K. For Better or for Worse: The Europeanization of International Divorce Law. In: Šarčević P., Volken P. (founding eds). Bonomi A., Romano G. P. (eds). Yearbook of Private International Law. Vol. XII – 2010. Published in Association with Swiss Institute of Comparative Law. Munich: Sellier European Law Publishers GmbH, 2011, p. 21.

nav paredzēta laulības šķiršana⁴², to pasludināt saskaņā ar Roma III regulu. No tā secināms, ka Roma III regulā tomēr tiek noliegta tiesības uz laulības šķiršanu.⁴³

Tā kā 10. pants ir izņēmums attiecībā pret 5. un 8. pantu, tas ir jāinterpretē šauri. Tādējādi, ja piemērojamajā likumā laulības šķiršanas institūts ir paredzēts, taču tas nav pieejams laulātajiem konkrētajā lietā, 10. pants nav piemērojams.⁴⁴ To, sniedzot 10. panta interpretāciju savā spriedumā lietā Nr. C-249/19 “JE”, apstiprināja Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST). Proti, EST uzsvēra šā panta šāuro interpretāciju un norādīja, ka 10. pants ir piemērojams tikai tadā gadījumā, ja piemērojamajā ārvalsts likumā vispār nav paredzēts laulības šķiršanas institūts un tas nedrīkst tikt piemērots, ja laulības šķiršanas institūts konkrētajā ārvalsts likumā pastāv, taču uz to attiecas nosacījumi, kurus tiesa, kurā celta prasība, uzskata par vairāk ierobežojošiem nekā tie, kas ir paredzēti tiesas valsts likumā.⁴⁵

Secināms, ka, EST ieskatā, Roma III regula, būdama ES tiesību akts, prevalē pār dalībvalstu ģimenes tiesību normām. Rodas jautājums, vai tad, ja Rumānijas vietā šajā lietā būtu bijusi Vācija, EST būtu nospriedusi, ka Roma III regula prevalē arī pār Vācijas Konstitūciju, kuras 6. pants, kā jau minēts, piešķir tās pilsoņiem pat konstitucionālas tiesības uz laulības šķiršanu? Ja saskaņā ar Roma III regulu Vācijas pilsoņu laulības šķiršanai Vācijā tiktu piemērots, piemēram, konservatīvais Itālijas likums, kas, kā jau minēts, pirms laulības šķiršanas pieprasa obligātu trīs gadus ilgu tiesas pasludinātu laulāto atšķiršanu, rodas jautājums, vai Roma III regulas piemērošanas rezultātā netiktu pārkāptas Vācijas pilsoņiem Konstitūcijā garantētās tiesības uz laulības šķiršanu, radot nepamatotus šķēršļus ceļā uz viņu laulības šķiršanu?⁴⁶ Pagaidām šie jautājumi paliek atklāti, taču ir skaidrs, ka uz tiem ir vajadzīgas skaidras atbildes, kuras tuvākajā nākotnē būtu nepieciešams sagaidīt no EST.

Kopsavilkums

1. Tiesības uz laulības šķiršanu Eiropā nav atzītas par patstāvīgām cilvēktiesībām, kas galvenokārt ir skaidrojams ar laulības šķiršanas institūta politisko sensitivitāti, ko spilgti ilustrē ECT lieta “Johnston and others v. Ireland”. Autore piekrist tiesneša Ž. de Meiera atsevišķajās domās paustajam, ka demokrātiskā sabiedrībā aizliegums šķirt laulību nevar tikt attaisnots.

⁴² Šis noteikums Roma III regulas izstrādes laikā bija attiecināms vairs tikai uz Maltu, tādēļ to ir pieņemts dēvēt par *lex Malta*, bet tagad, kopš laulības šķiršana ir atļauta arī Maltā, tā nepieciešamība ir kļuvusi diskutabla. Roth M., Kunz T. The Rome III Regulation. In: Callies G.-P., Renner M. (eds). Rome Regulations: Commentary. Series 3rd edition. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B. V., 2020, pp. 1009–1010.

⁴³ Boele-Woelki K. 2011, p. 21.

⁴⁴ Lein E. 2020, pp. 982–983.

⁴⁵ Līdz ar to EST skaidroja, ka Rumānijas tiesai konkrētajai Rumānijas pilsoņu laulības šķiršanai saskaņā ar 8. panta punktu ir jāpiemēro Itālijas likums un tam, ka Itālijas likumā ir noteikts, ka prasību par laulības šķiršanu drīkst iesniegt tikai ar nosacījumu, ka pirms tam ir notikusi trīs gadus ilga laulāto atšķiršana, savukārt Rumānijas normatīvajos aktos vispār nav paredzēti procesuāli noteikumi attiecībā uz laulāto atšķiršanas institūtu, nav nozīmes, jo laulāto atšķiršana ietilpst Roma III regulas piemērošanas jomā un ir tās sistēmas un vispārējās sistēmas neatņemama sastāvdaļa. EST 16.07.2020. spriedums lietā C-249/19 “JE”, 23., 29., 36., 43.–44. punkts.

⁴⁶ Magnus U., Mankowski P. 2023, p. 64.

2. Arī 2016. un 2017. gadā ECT savos nolēmumos lietās “Piotrowski v. Poland” un “Babiarz v. Poland” atzina, ka no ECK neizriet tiesības uz laulības šķiršanu. Autore par nozīmīgām uzskata tiesnešu A. Šajo un P. Pintu de Albukērkas atsevišķās domas lietā “Babiarz v. Poland”, jo ir pārliecināta, ka 21. gadsimtā šāds spriedums nav pieņemams, it īpaši ņemot vērā to, ka pati ECT ir atzinusi, ka ECK ir “dzīvs” tiesību akts, kas interpretējams atbilstoši laika garam.
3. Tā kā starp ES dalībvalstīm, kurās Roma III regula ir tieši piemērojama, pastāv būtiskas atšķirības laulības šķiršanas tiesiskajā regulējumā, saistībā ar tās piemērošanu pārrobežu laulības šķiršanas lietās ir aktualizējušies no šīm atšķirībām izrietoši problēmjautājumi, uz kuriem tuvākajā nākotnē būtu nepieciešams sagaidīt skaidras atbildes no EST.